

Petar D. Stojaković

**NASTAVNA PITANJA I ZADACI U SVJETLU
STVARALAČKIH PROCESA UČENJA**

2009

NASTAVNA PITANJA I ZADACI U SVJETLU STVARALAČKIH PROCESA UČENJA

*Ovih šest upitnih riječi su me naučile sve što znam:
Šta i Ko?, Gdje i Kada?, Kako i Zašto?*

R. Kipling

Pitanje je jedan od najčešćih načina ljudske komunikacije i sticanja znanja. Ono je ujedno i stvarna i suštinska pretpostavka početka istraživanja i zadovoljenja naše radoznalosti. Pitanje je takođe i najvažnije sredstvo aktivnog učenja i nastavnog rada uopšte. Suština samog učenja se i sastoji u tome, i prirodno je, da pita onaj koji ne zna, a odgovor daje onaj koji zna: nastavnici, vaspitači, roditelji, vršnjaci, knjiga, kompjuter itd. Zato se i može kazati da proces učenja i nije ništa drugo nego proces interakcije i komunikacije u čijoj osnovi stoji pitanje na koje se traži odgovor. Skoro da i nema ljudske aktivnosti u kojoj se ne vodi računa o pitanju kao sredstvu saznavanja i unapređenja znanja. Pitanje je važno i prilikom zapošljavanja, gdje poslodavac intervjuiše prijavljene kandidate i postavlja im pitanja kojima želi dobiti što adekvatniji uvid o ličnosti svakog kandidata. U tom razgovoru ili direktnoj komunikaciji može se doznati ne samo ono o čemu intervjuisani želi da govori, već i ono o čemu ne želi da priča i šta zaobilazi itd. Pitanje kao sredstvo komunikacije je važno u svim oblastima ljudske djelatnosti: nastavni i vaspitno-obrazovni rad u cjelini, medicinska i klinička djelatnost, kriminalistika, reklama i propaganda, trgovina, pravna i sudska praksa itd. Sjetimo se smo slavnih filmskih detektiva kako su oni vodili razgovore i postavljali pitanja koja su ih usmjeravala do razrješenja najkomplikovanijih slučajeva. Već smo istakli da je postavljanje adekvatnih pitanja od najveće važnosti i u liječenju bolesnika, savjetodavnom radu itd.

Svaki čovjek tokom svoga razvoja postavi sebi na hiljade pitanja. Pitanja mu pomažu da traga za novim saznanjima, da izgrađuje svoju misao i sposobnosti za učenje. U osnovi njegove radoznalosti i čuđenja nalazi se pitanje. Zar i malo dijete ne postavlja sebi na hiljade i hiljade takvih pitanja, jer je radoznalo, jer želi da uči, jer mu je svijet koji ga okružuje suviše složen, nepoznat i nerazumljiv. Sve to kod djeteta izaziva čuđenje, veliku radoznalost i želju da se ta neizvjesnost i nejasnoća razriješi.

Zato čim dijete progovori i ovlada samo sa nekolike riječi, ono može da postavlja i pitanja. Svaka izgovorena riječ je u stvari i pitanje koje dijete postavlja sebi i drugima kako bi razriješilo zagonetni svijet koji ga okružuje. Kako dijete raste i bogati svoj rječnik i njegova pitanja postaju mnogobrojnija i izdiferenciranija. Ono postaje neumorni istraživač i sebe i svijeta oko sebe, ne plaši se nepoznatog, a osnovno sredstvo njegovog istraživanja i saznanja su pitanja koja postavlja (Zašto sunce sija? Zašto pada snijeg? Otkuda mrak napolju? Kako nastaje duga? Zašto drveće ima lišće? Zašto je nebo plavo? Zašto zvijezde trepere na nebu? Kako nastaje kiša? Zašto mjesec nestaje preko dana? Zašto vjetar duva? Kako nastaje grmljavina? itd). Ova pitanja i dječiji odgovori na njih su, prema teorijama kognitivnog razvoja, povezana sa dosegnutim nivoima u razvoju mišljenja djeteta. Dijete postavlja ovakva i slična pitanja kako bi upotpunilo svoja saznanja o sebi i svijetu koji ga okružuje. Ono formira i upotpunjuje svoje pojmove ne

samo prostim posmatranjem pojava, već ih ono stiže i postavljanjem pitanja o stvarima koje su im nejasne, složene, pred kojima postaju začuđeni i iznenađeni, pojave koje ne razumiju i za koje nemaju odgovore.

Do danas su u svijetu razrađene mnogobrojne tehnike vođenja intervjua i postavljanje efikasnih pitanja u različitim djelatnostima. Od nekoliko taksonomija koje su razradili psiholozi, a koje pomažu postavljanju efikasnih pitanja i zadataka u nastavi i to svih kategorija, još uvijek je najpoznatija Blumova (B. Bloom, 1986) taksonomija vaspitno-obrazovnih ciljeva i zadataka u kognitivnom području sa šest glavnih i 22 potkategorije. Glavni naslov ovog rada određuje područje od izuzetne važnosti za nastavnu i vaspitno-obrazovnu djelatnost u cjelini. Iskusi nastavnici znaju koja to pitanja podstiču interakciju u razredu i pomažu produktivnoj razrednoj klimi i doprinose sticanju kvalitetnog znanja, razvoju sposobnosti učenja i kritičkog mišljenja. Da bi se ostvarili ovi kognitivni ciljevi nastave od izuzetne važnosti su **divergentna pitanja** jer ona najviše „nagone” učenike da promišljaju, kritički rezonuju i traže različite puteve rješavanja problema i zadataka učenja. Tu se ne traži samo jedan tačan i najbolji odgovor kao u konvergentnom mišljenju i konvergentnim zadacima, već je naglasak na pronalaženju različitih puteva rješavanja problema i zadataka čime se razvijaju stvaralačko mišljenje i stvaralačko rješavanje problema kod učenika. Divergentna pitanja su više prihvatljiva i za učenike (ne plaše se da će biti neuspješni, jer tu i nije cilj da se pronađe samo jedan tačan i najbolji odgovor, kao što se to čini u konvergentnim zadacima) jer je cilj da učenici u prvoj fazi rješavanja nekog zadatka ili problema produkuju što više različitih odgovora i tako se omoguće različiti putevi i različiti procesi mišljenja. Na taj način se divergentnim pitanjima podstiče angažovanje i razvijanje viših kognitivnih procesa (kritičkog i stvaralačkog mišljenja) i razvijanje efikasnih sposobnosti učenja u cjelini. Za odgovore na divergentna pitanja učenici trebaju i više vremena kako bi imali mogućnosti da testiraju svoje polaze hipoteze i direkcije u mišljenju, tj. koja od njih bi imala više šansi na uspjeh. Skoro sva otvorena pitanja i zadaci esejskog tipa su divergentnog karaktera, tj. omogućuju divergentne odgovore. Nasuprot tome, pitanja gdje je unaprijed ponuđen jedan najbolji odgovor (pitanja višestrukog ili dvočlanog izbora među kojima su ponuđeni tačni odgovori, kao i pitanja tipa „da – ne” ili „tačno – netačno”) su pitanja **konvergentnog tipa** i angažuju samo konvergentne procesa mišljenja ali ne toliko stvaralačke procese kao što to čine pitanja divergentnog karaktera. Dakle, pitanja i zadaci konvergentnog karaktera nisu toliko pogodna za razvijanje kritičkog mišljenja i stvaralačkih sposobnosti učenika kao pitanja otvorenog tipa gdje odgovori nisu unaprijed ponuđeni i na taj način omogućuju različite puteve rješavanja što se u psihologiji sposobnosti i psihologiji stvaralaštva naziva divergentna produkcija.

Gdje?

Ko?

Šta?----- problem-----Zašto?

Kada?

Kako?

Imajući u vidu ono što je rekao R. Kipling o značaju onih šest upitnih riječi koje su ga naučile svemu što je znao, moramo istaći da su ove riječi samo najnižim nivoima znanja (pamćenje, shvatanje, interpretacija, razumijevanje, definisanje, navođenje, imenovanje – Šta, Ko, Gdje, Kada, Kako, Zašto) koja služe samo za prikupljanje činjenica i njihovo pamćenje, dok su viši procesi učenja i stvaralaštva nalaze u višim kategorijama taksonomije kao što su: **primjena, analiza, sinteza i evaluacija**. Naročito su posljednje dvije kategorije (sinteza i evaluacija) pogodne za kreativne procese i razvijanje stvaralačkog i kritičkog mišljenja. Da je Kipling tada znao za taksonomiju sigurno bi upotpunio svoju poznatu tvrdnju o šest najznačajnijih riječi za njega i njegovo postignuće u učenju. Taksonomija ciljeva i zadataka u kognitivnom području i njen zanačaj za formulisanje pitanja i zadataka po nivoima od najnižih do najviših kategorija i razvijanju viših kognitivnih procesa (sticanje kvalitetnog znanja, razvijanju kritičkog mišljenja, sposobnosti učenja i stvaralaštva učenika) i efikasnije individualizacije i evaluacije nastave i učenja je glavna tema ovog rada. Ono što je najvažnije i čemu nas taksonomija uči jeste to da se vještina postavljanja efikasnih pitanja može vježbati i učiti kao i svaka druga vještina. Ovo je od izuzetnog značaja za nastavu i učenje, pa i vaspitno-obrazovni rad u cjelini. Opet ističemo da nema te oblasti ljudskog rada gdje nije od velike važnosti znanje o efikasnom postavljanju pitanja i vođenju razgovora, dijaloga i diskusija. Ovo je od značaja ne samo za nastavu i učenje već i cjelokupni vaspitno obrazovni rad, medicinu i medicinsku praksu, pravni i sudski sistem, trgovinu, politički život, zapošljavanje, kliničku i bolničku praksu, reklamu i propagandu itd. Često se kaže da dobar odgovor u mnogome zavisi i dobro postavljenog pitanja. Upravo kreativnost u svakodnevnom životu i počiva na tome. Da bi se dobio kreativan i originalan odgovor moraju se postaviti i takva pitanja koja će omogućiti da krenemo neuobičajenim i novim putevima razmišljanja, to jest da se na neki način prekine sa starim navikama razmišljanja i načinima rješavanja problema i da prekršimo dotadašnja pravila. Najveći broj naučnih otkrića je upravo i nastao na takav način. Sjetimo se samo legende o velikom naučniku Arhimedu i kako je on riješio problem koji mu je postavio kralj Hieron o tome da utvrdi da li je njegov zlatar napravio kraljevsku krunu od čistog zlata, kako je i bilo dogovoreno, ili je dodao i malo srebra i time izvršio prevaru. Arhimed je morao da riješi taj problem ali tako da ne ošteti krunu i nekako pronađe odgovor na pitanje da li je zlatar uradio onako kako mu je i rečeno ili je prevario kralja. Iz legende je poznato kako je veliki naučnik danima pokušavao da riješi problem (stalno je postavljao sebi pitanje: Kako da riješi problem koji mu je postavio kralj Hieron?), ali nikako u tome nije uspijevaao. Tek jednog dana, kupajući se u kadi, i primijetio je da je njegovo tijelo postalo lakše zaronjeno u vodu. Tada mu se javila ideja kako da riješi problem koji mu je postavio kralj, tj. da otkrije da li je zlatar izradio krunu od čistog zlata. Povezao je to sa specifičnom težinom tijela, u smislu da različiti materijali imaju različitu specifičnu težinu i da se zato i različito ponašaju u vodi. Takav način razmišljanja ga je odveo u potpuno novom pravcu. Prekinuo je sa dotadašnjim načinom mišljenja i otkrio jedan od najvažnijih zakona u fizici. Arhimed je znao da će se kruna od čistog zlata zaronjena u tekućinu različito ponašati od krune koja nije od čistog zlata. Tako je riješio problem koji mu je postavio kralj a da nije ošteti krunu.

Interesantna je i legenda u vezi sa velikim vojskovođom Aleksandrom Makedonskim i njegovim jednostavnim rješenjem problema Gordijevog čvora na način koji je iznenadio sve. On je potpuno napravio zaokret u svom razmišljanju i prekinuo dotadašnji neuspješni način razmišljanja kako da se taj problem riješi. Ovdje ćemo ukratko navesti i ovu legendu: U zimu 333. prije nove ere Aleksandar Veliki je sa svojom armijom stigao u grad Gordijum u Aziji. Tu je doznao za staru legendu grada, koja se prenosila sa koljena na koljeno, o poznatom, tzv. Gordijevom čvoru. U legendi se govorilo da će osvojiti Aziju i postati njen vladar samo onaj ko bude razvezao čvor. Nijednom osvajaču ni vojskovođi to do tada nije pošlo za rukom i Azija je ostala neosvojena. Aleksandar se odmah dao na posao i nakon bezuspješnih pokušaja za trenutak zastao razmišljajući kako da riješi problem. U tom intenzivnom i koncentrisanom razmišljanju i stalno postavljajući sebi pitanja: „Kako da razvežem čvor?” i „Postoji li neki drugi način da se to uradi?”, uvjeravao je sebe da svaki zadatak i svaki problem ima rješenje i nije odustajao već je nastojao da krene novim putem razmišljanja. Odjednom mu se rodila ideja koja ga je dovela do jednostavnog, ali čuvenog rješenja. Naglo je potegao mač, snažno zamahnuo i rasjekao čvor na dvije polovine. Tako je on zaista poslije i osvojio Aziju sve do Indije. On je uspio u onome što nijednom ranijem vojskovođi nije pošlo za rukom jer su se oni kretali ustaljenim načinom razmišljanja koje ih nije moglo dovesti do rješenja problema Gordijevog čvora. Samo je Aleksandar prekinuo sa starim načinom razmišljanja i krenuo drugim putem što ga je i dovelo do uspjeha na opšte iznenađenje svih kako je jednostavno i uspješno riješio problem. Samo prekidanje sa ustaljenim i starim načinom razmišljanja dovelo je velikog vojskovođu do uspjeha.

Odustajanje od starih i ustaljenih načina razmišljanja dovelo je i velikog poljskog naučnika i astronoma Nikolu Kopernika do saznanja da Zemlja nije centar svemira i da Sunce ne kruži oko Zemlje, već obratno. Da bi otkrio te nove činjenice o svemiru Koperniku nije bilo lako, jer je prvo morao da prekine sa dotadašnjim načinom razmišljanja i crkvenog vjerovanja da je Zemlja centar svemira i da se Sunce kreće oko Zemlje. Takvo shvatanje je zapravo bilo crkvena dogma u koju se nije smjelo sumnjati, jer su crkva i crkveno vjerovanje bili osnovni autoriteti za istinu. Dakle, Kopernik se morao boriti ne samo protiv starog načina razmišljanja i neznanja, već i protiv crkve i crkvenog vjerovanja (u formi dogmi u koje se nije smjelo sumnjati, jer su slijedili crkveni progoni, suđenja i spaljivanje na lomači) pa i očiglednog i naivnog pogleda na svijet. Osim toga, za naivne posmatrača to i jeste bila očigledna činjenica, tj. da se sunce kreće oko zemlje. Svako je i prihvatao ono što je crkva tvrdila. Samo genijalnom poljskom naučniku to nije izgledalo tako i postavljao je sebi mnoga pitanja na koja mu crkveno vjerovanje (da je Zemlja centar svemira i da se Sunce okreće oko Zemlje) nije moglo dati odgovore. Samo je on imao hrabrosti da postavi ta pitanja i da prekine sa starim neuspješnim metodama mišljenja i rješavanja tog problema i krene novim putevima razmišljanja koje ga je i dovelo do otkrića da Zemlja nije centar svijeta i da se Sunce ne okreće oko zemlje, već Zemlja oko Sunca.

Albert Ajnštajn je prekršio pravila razmišljanja u Njutnovoј fizici i tako došao do otkrića koja su do danas neprevaziđena u toј oblasti. I sve što je do danas postignuto u umjetnosti, nauci, medicini, tehnici, obrazovanju, sportu, ekonomiji itd. uglavnom se može zahvaliti samo onima najhrabrijima koji su imali dovoljno smjelosti da prekše stara pravila i stari način razmišljanja u određenoј oblasti saznanja i krenu novim putevima

koji omogućuju napredak ljudskog društva i civilizacije. Još su čuveni starogrčki filozofi, posebno Sokrat, dosta pažnje posvećivali ovom problemu (problemu postavljanja pitanja i istraživanja u cilju dolaženja do istine) u svom filozofskom učenju. Njegova čuvena metoda postavljanja pitanja i vođenja dijaloga sa sagovornikom ostala je upamćena do danas. Sokrat je među prvima uočio ogromnu važnost pitanja za sticanje znanja o sebi i drugima i svemu što nas okružuje. On svojim pitanjima nije imao namjeru da spriječi dolazak do znanja, kako su mnogi tada mislili, već se držao pitanja kako bi istakao vlastito neznanje i želju da *sazna*. Smatrao je da samo postavljanjem pitanja sebi i drugima je moguće steći uvid u vlastito neznanje i početak mukotrpnog puta ka istinskom znanju, koje se temelji na „umnom zajedništvu” kroz dijalog sa drugima. Sokrat je govorio da je pitanje čovjeku dato ili prirođeno. To je jedini prirodni i istinski put saznavanja. Pitanje je srž egzistencije i pitanje čovjeku toliko izgleda prirodno, kao što mu je prirodno da diše, kao što mu je dato da misli, kaže Sokrat. Upravo Sokrat svojom metodom pitanja, dijaloga i spoznaje i induktivno-deduktivnim putem saznanja i dolazi do onoga što mi danas možemo nazvati Sokratovo „lukavstvo uma”, koje se sastojalo u tome da putem svog prividnog neznanja, ispoljenog u obliku pitanja, ubijedi drugog da ne zna ono što mu se činilo da sigurno zna i što mu se činilo izvjesnim. Sokrat je volio istinu i pitanja su mu bila osnovno sredstvo dolaska do istine i osnovno sredstvo djelovanja u životu uopšte. Sokrat se svojom metodom pitanja borio protiv dogme a za istinu i znanje. Zato su ga i dogma i dogmatičari optuživali da ne vjeruje ni u najsvetije, da čak svojim sumnjama i istraživanjima štetno djeluje na omladinu. Na kraju se može kazati da ga je to njegovo istrajavanje na istini do koje je dolazio svojim pitanjima na kraju i odvelo u smrt. Bio je osuđen da popije otrov, jer je bio optužen da kvari omladinu. Sokratov primjer je za svakog umnog čovjeka bolan i poučan jer upozorava i opominje na prokletstvo izbora i da ono najsvetije uvijek treba da bude muka pitanja i tegoba istraživanja koje vodi ka istini i saznanju. Dolaženje do istine ili put do istine je uvijek put ka saznanju, bez osvrtnja i gledanja na to kolike žrtve su za to potrebne. Istina je, prema Sokratu, ono teško. I zaista da bi se čovjek obreo na putu istine on prvo mora znati pitati, jer samo umijećem ispitivanja može sebi prokrčiti put ka istinitom odgovoru. Kod Sokrata je *pitati* značilo *misлити*. I drugi veliki antički mislilac i Sokratov učenik, Platon, istraživao je istinu u dijaloškoj formi. I kod njega je pitanje bilo sredstvo i pretpostavka dijaloga. I on je navodio svoje sagovornike majeučičkim pitanjima da dođu do odgovora. Pitanjem se započinje istraživanje, pitanjem započinje put ka istini, kaže Platon. Platon je govorio da je Sokrat živio tako kao da je bio opsjednut sumnjom u sve. U osnovi te sumnje bila su pitanja. Sa pitanjem se radamo, ono nam je dato i prirođeno nam je. Ono se nameće, opsjeda. I sam Sokrat je govorio da ga je izgleda zapala neka čudna sudbina, sudbina da stalno luta i sumnja, da ga je zadesila klet koju mora izdržati ako shvata značenje poslovice prema kojoj je sve što je lijepo ujedno i teško. Teškoća je pratilja svakog istinskog traženja, traženja istine. Izvor pitanju je čuđenje, nepoznato i nesaznato. Iz čuđenja se rađa pitanje i saznanje. Iz sumnje u ono što se saznalo rađa se kritičko preispitivanje, a iz čovjekove potresenosti i svijesti o sopstvenoj izgubljenosti izvire pitanje o samom sebi – govorio je K. Jaspers. I za njega je, kao i za velike antičke filozofe, Sokrata, Platona i Aristotela, izvor i početak filozofije u čuđenju. I za njega je filozofija čin čuđenja. I Jaspers kaže da sam čin čuđenja znači težnju ka znanju. Tu funkciju ima i pitanje, jer je i ono proizvod i čuđenja i mišljenja. Pitati znači misлити. U osnovi čuđenja je pitanje. Za Aristotela je čuđenje početak filozofije, a za Jaspersa

čuđenje znači i težnju ka saznanju. Zato se može kazati da i pitati znači željeti znati. Pitanje je težnja ka saznanju.

Postaviti pitanje ili pitati nekog za savjet, za pomoć, za uslugu ili bilo šta drugo danas je svakodnevica i od toga zavisi i umijeće življenja. I u Bibliji je zapisano: „Pitaj i daće ti se. „Pitanja su sastavni dio svakodnevnog života, kao: „Kako mogu ovo uraditi bolje?” ili „Kako mogu riješiti to i to...?”, „Šta bi se moglo dogoditi ako...?” itd. Ovo su otvorena (divergentna) pitanja i ona omogućuju davanje različitih puteva rješenja (divergentnih odgovora). Otvorena pitanja imaju i tu prednost što se njima može dobiti više informacija o subjektivnim stanjima pojedinca, što je posebno važno u medicini i medicinskoj praksi, savjetodavnom, terapijskom i kliničkom radu, ali i u vaspitno-obrazovnom radu itd. Takva pitanja obično počinju kao: „Šta misliš o tome i tome...?” ili „Šta osjećaš prema...?” itd.

Može se slobodno kazati da je pitanje u osnovi svekolikog ljudskog saznanja i da je ono isto toliko staro koliko i prvo ljudsko saznanje o sebi i prirodi i prirodnim pojavama. Od kolikog je značaja pitanje za učenje i saznanje vidi se i po tome što je i veliki grčki mislilac Aristotel utvrdio da i porijeklo filozofije treba tražiti u pitanjima. On je govorio da su znatiželja i čuđenje odlučujući pokretači koji utiču na čovjeka da traži odgovore na pitanja u filozofskom posmatranju života. Prvo čuđenje čovjeka o prirodi i prirodnim pojama koje nije mogao da razumije i nije ništa drugo nego praiskonsko pitanje. Pitanja su prvo postavljana u vezi sa još uvijek nerazumljivim pojavama u prirodi i svemiru kao što su postojanje sunca, zvijezda, vaseljene itd. Iz ovog se vidi da Aristotel zastupa stav da pitanje stoji u osnovi svih spoznaja o stvarima i svega što se uči. Za Aristotela su ljudi po prirodi željni znanja, a pitanja su u osnovi tih želja. Bilo koja komunikacija i interakcija između čovjeka i njegove okoline ne može se ni zamisliti ni ostvariti bez pitanja čak i kad ono nije postavljeno jasno. Ako filozofima pripadaju početna proučavanja uloge i značaja pitanja za cjelokupni proces saznanja, onda psiholozima i pedagozima pripada praktična primjena psiholoških i pedagoških saznanja u nastavnom procesu i procesu učenja i poučavanja u cjelini. Veliki ruski psiholozi, a prije svih L. Vigotski i S. Rubinštajn su tvrdili da je pitanje djeteta prvi znak početka njegove misaone aktivnosti i rađanja pojmova i povezanosti pitanja i mišljenja, mišljenja i govora. Cilj mišljenja je odgovor na pitanje, tj. mišljenje i počinje pitanjem, tvrdili su oni. I švajcarski psiholog Ž. Pijaže se bavio psihologijom mišljenja djeteta sa stajališta njegovih (dječijih) pitanja. Tako je on proučavajući pitanja sa psihološkog stajališta došao do zaključka da je svako pitanje vezano za određen uzrast ili gupu djece istog uzrasta. Pijažea su posebno interesovala pitanja koja se odnose na uzroke i posljedice (Zašto? Zbog čega? Kako? U koju svrhu? itd.). On je postao poznat i po tome što je proučavao i moralni razvoj i moralno suđenje djece pomoću posebno odabranih pitanja i moralnih dilema gdje je od djece tražio odgovore na pitanja: Šta je loše? Šta je dobro? Šta je gore? Šta je bolje? Je li to dobro ili ne? Da li je to i to trebalo tako uraditi ili ne? itd. Pitanje, dakle, stoji i u osnovi moralnog suđenja i moralnog razvoja djeteta, a ne samo kognitivnog razvoja. O pedagoškoj ulozi učenikovog pitanja u nastavi detaljno se govori u poznatoj studiji V. Jurića: *Učenikovo pitanje u suvremenoj nastavi*. U toj studiji su detaljnije razmatrana stajališta značajnijih pedagoga i pedagoških pravaca u odnosu na to kakvu ulogu su i značaj pridavali učenikovom pitanju u nastavi. Tu se posebno govori o učenikovom pitanju kod predstavnika progresivne pedagogije i drugih pedagoških pravaca. U ovom radu ćemo se više baviti psihološkim osnovama pitanja i

zadataka u nastavi, posebno sa aspekta poznatih taksonomija vaspitnih ciljeva i zadataka u oblasti kognitivnog područja i u oblasti stvaralačkih procesa učenja kako je to i istaknuto glavnim naslovom ovoga rada. Posebno će se govoiti o psihološkim osnovama divergentnih pitanja i stvaralačkih procesa učenja kao i o metakogniciji i metakognitivnim pitanjima i metakognitivnoj kontroli procesa učenja.